

บทที่ ๑
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีการสืบสานต่อกันมาหลายชั่วอายุคนลักษณะเด่นของวัฒนธรรมแต่ละชาติ ย่อมมีเอกลักษณ์เฉพาะตน เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นเรื่องของการสั่งสมสิ่งที่มีคุณค่าปฏิบัติสืบต่อกันมาจนได้รับการยอมรับของสังคม ทำให้ชาติต่างๆ มีคุณลักษณะเด่นแตกต่างกันออกไปตามบริบทของประเทศนั้นๆ ประเทศไทยเป็นชนชาติที่มีความพร้อมทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสภาพภูมิอากาศ การพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศจึงมีความเจริญรุ่งเรืองและรวดเร็ว รวมถึงการที่ประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งพุทธศาสนา ประชาชนมีศาสนาพุทธเป็นที่ยึดมั่นในจิตใจ อีกทั้งระบอบการปกครองอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทำให้สภาพทางสังคมของคนไทยมีความแตกต่างไปจากชนชาติอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกันสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นผลให้คนไทยมีคุณลักษณะเด่นหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิตลักษณะนิสัยใจคอ ตามที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงกล่าวไว้ว่าคนไทยมีคุณค่า 3 ประการ ด้วยกัน

ประการแรก คือ คุณค่าในการประสานประโยชน์ หมายถึงลักษณะของอุปนิสัยของคนไทยอย่างหนึ่ง ที่มีความเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีการประสานประโยชน์ระหว่างกันโดยไม่ให้มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายที่ได้เปรียบหรือเสียเปรียบซึ่งกันและกัน ลักษณะเช่นนี้เป็นผลสืบเนื่องต่อการสร้างสรรค์งานด้านศิลปะของชาติไทยด้วย กล่าวคือเมื่อพิจารณาดนตรีไทยซึ่งแสดงให้เห็นโฉมหน้าของวัฒนธรรมไทย ในส่วนของการประสานประโยชน์นั้นทางที่บรรเลงในดนตรีไทยต้องเกิดการประสานกับผู้อื่น และไม่เด่นขึ้นมาจนขาดความกลมกลืน

ประการที่สอง คุณค่าของการไม่เบียดเบียนกันเป็นคุณค่าอีกประการหนึ่งของคนไทยด้วยคนไทยนับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ มีคำสอนที่เป็นข้อสำคัญและยึดมั่นกันถ้วนทุกคนคือเรื่องของการไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นต้องเกิดความเดือดร้อน เมื่อหันมาพิจารณาลักษณะเช่นนี้ในการบรรเลงดนตรีไทยพบว่าเป็นข้อเด่นชัดประการหนึ่งคือในเรื่องของการตั้งเพลงโดยผู้ที่ทำหน้าที่ขับเพลงหรือเป็นผู้นำวงในการบรรเลงแต่ละครั้งนั้น จะต้องมีการบอกกล่าวกันเสียก่อนทั้งนี้เพื่อเป็นการให้เกิดคติแก่ผู้บรรเลงที่ไม่ได้เพลง อีกทั้งยังก่อให้เกิดความสามัคคีอันดีและความสามัคคีในวง มีผลต่อเนื่องไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมอีกด้วย

ในส่วนของคุณค่าประการสุดท้ายนั้น คือความรักเสรี ซึ่งเป็นคุณค่าที่มีความเด่นชัดมากที่สุดของคนในสังคมไทย ด้วยคนไทยมีความอิสระเสรีในสายเลือด เป็นเพราะประเทศไทยเป็นชนชาติที่ไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้นของชาติใดมาก่อน ดังมีคำกล่าวที่ว่า “ทำอะไรตามใจ คือไทยแท้” ย่อมเป็นสิ่งที่สามารถบ่งบอกถึงความเป็นอิสระของคนไทยได้ประการหนึ่ง ลักษณะของความรักเสรีของคนไทยนี้เอง ได้แสดงออกให้เห็นในหลายด้านด้วยกันไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เป็นสิ่งที่คนไทยรู้จักเลือกรับปรับใช้ให้เข้ากับวิถีชีวิตของตนได้อย่างดี ส่งผลให้การสร้างสรรค์งานศิลปะแขนงต่างๆ ของคนไทยมีความเป็นเอกไม่เหมือนชนชาติอื่น ดังจะเห็นได้จากการบรรเลงดนตรีไทยนั้น ความรักเสรีในดนตรีไทยได้เปิดโอกาสให้ผู้บรรเลงในแต่ละเครื่องมือสามารถบรรเลงทำนองได้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิดการกระทบกับผู้อื่นจนตนเองต้องเสียประโยชน์ตามไปด้วย¹

จะเห็นได้ว่าคุณค่าทั้ง 3 ประการของคนไทยนี้ ได้แสดงให้เห็นโฉมหน้าทางวัฒนธรรมไทยในแขนงดนตรีไทยได้อย่างดียิ่ง ด้วยความที่คนไทยเป็นชนชาติที่มีความคิดสร้างสรรค์ และสามารถประยุกต์ปรับปรุงสิ่งรอบข้างที่เข้ามาได้อย่างลงตัว วัฒนธรรมของคนไทยจึงเต็มไปด้วยการแสดงออกที่ผสมผสานความเป็นธรรมชาติและรูปแบบอันเป็นเอกลักษณ์ไว้ในตนเองได้อย่างกลมกลืน

นานมาแล้วที่ดนตรีไทยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของคนไทย ทั้งด้านการกินอยู่ เกิดตาย สังคมสัมพันธ์และราชสำนัก² เมื่อเกิดมีวิถีชีวิตอันหลากหลายเกิดขึ้นอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของคนไทย ดนตรีไทยซึ่งเข้าไปมีส่วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิตเหล่านั้นย่อมเกิดมีมากมายและหลากหลายจุดประสงค์ สิ่งเหล่านี้เองที่เป็นเหตุให้เกิดความแตกต่างทั้งทางด้านรูปแบบของวงดนตรีและบทเพลง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนไทย รวมทั้งยังเป็นการแสดงออกซึ่งภูมิปัญญาของศิลปินไทยที่มีความเฉลียวฉลาด สามารถนำดนตรีไทยเข้าไปเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวิถีชีวิตของคนไทยได้อย่างแนบเนียน

จากการที่ดนตรีไทยได้เข้าไปมีส่วนในวิถีชีวิตของคนไทยนี้เอง จึงทำให้เกิดความหลากหลายต่างๆ ขึ้น โดยในด้านวงดนตรีไทยนั้น มีการประสมวงรูปแบบต่าง ๆ มากมาย เช่น วงปี่พาทย์ ซึ่งสามารถแบ่งได้หลายประเภท กล่าวคือ วงปี่พาทย์ไม้แข็ง วงปี่พาทย์ไม้นวม (เครื่องห้า เครื่องคู่ เครื่องใหญ่) วงปี่พาทย์คึกค้ำบรรพ์ วงปี่พาทย์นางหงส์ วงปี่พาทย์มอญ

¹ พิชิต ชัยเสรี . การบรรยายในรายวิชา การพินิจบทความ (Article Review) . ภาควิชาศึกษาศาสตร์ . 2541.

² เรื่องเดียวกัน.

ในแต่ละวงนั้น จะมีลักษณะการผสมของเครื่องดนตรีที่แตกต่างกันออกไป แต่จะมีเครื่องดนตรีหลักชิ้นเดียวกัน กล่าวคือ จะมีระนาดเอก ระนาดทุ้ม ซ้องวง และเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า โดยเฉพาะปี่ เป็นประธานของวง รวมไปถึงเครื่องกำกับจังหวะต่าง ๆ อีกจำนวนหนึ่ง วงปี่พาทย์ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะมีโอกาสการใช้งานที่แตกต่างกันออกไป ยกตัวอย่างวงปี่พาทย์ไม้แข็ง จะใช้บรรเลงเพื่อความบันเทิง เช่น การบรรเลงปี่พาทย์เสภา บรรเลงประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ หรือพิธีไหว้ครู และบรรเลงประกอบการแสดงโดยเฉพาะการแสดงโขน ละคร เป็นต้น วงปี่พาทย์ไม้นวม ใช้บรรเลงภายในตัวอาคารที่ต้องการเสียงดนตรีที่ไม่อีกที่กึกกริมโครม และบรรเลงประกอบการแสดงเป็นหลัก วงปี่พาทย์คี่คำบรรพ์ จะใช้บรรเลงระโคมให้เกิดเสียงที่นุ่มนวล และใช้ประกอบการแสดงละครคี่คำบรรพ์ ส่วนวงปี่พาทย์นางหงส์และวงปี่พาทย์มอญนั้น ใช้บรรเลงประกอบงานอวมงคลต่าง ๆ

วงเครื่องสาย เป็นวงดนตรีอีกประเภทหนึ่ง ประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีประเภทมีสาย ได้แก่ ซออด้วง ซออู้ จะเข้ และขลุ่ย โดยมีโทน รำมะนาและเครื่องกำกับจังหวะต่าง ๆ ประกอบเข้าเป็นวง วงเครื่องสาย แบ่งได้เป็นหลายประเภท เช่น วงเครื่องสายไทยเครื่องเดียว วงเครื่องสายไทยเครื่องคู่ วงเครื่องสายปี่ชวา วงเครื่องสายผสม (ผสมขิม ผสมระนาด ผสมออร์แกน ผสมเปียโน ผสมไวโอลิน เป็นต้น)

วงมโหรี มีรูปแบบของวงแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ วงมโหรีโบราณ และวงมโหรีที่นำเอาวงปี่พาทย์และวงเครื่องสายมาบรรเลงร่วมกัน โดยใช้วิธีการปรับระดับเสียงของเพลงและลดขนาดเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์ให้เล็กลงทำให้เกิดเสียงเล็กและแหลมขึ้น เกิดความกลมกลืนกับเครื่องดนตรีในวงเครื่องสาย นอกจากนี้ยังมีกรเพิ่มเครื่องดนตรีที่มีความสำคัญและสร้างความกลมกลืนให้กับวงอีกชิ้น คือ ซอสามสาย โดยวงมโหรีมักนิยมใช้บรรเลงขับกล่อมในงานมงคลต่าง ๆ ทำให้วงมโหรีเป็นวงดนตรีที่ได้รับความนิยมมากวงหนึ่ง

ในส่วนของบทเพลง หมายถึง ทำนองที่ประดิษฐ์เรียบเรียงเข้าไว้ โดยถูกต้องไวยากรณ์แห่งดุริยางคศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย จังหวะ , ประโยค , วรรค, ตอน และสัมผัส เช่นเดียวกับบทกวีที่จบความหมายแล้วบทหนึ่ง ๆ ³ นอกจากนี้ยังมีการแบ่งประเภทบทเพลงไทยไว้มากมายด้วยกัน โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

เพลงหน้าพาทย์ หมายถึง เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีต่าง ๆ เช่น เต้น นั้ กิ นนอน เสียใจ ดีใจ ในการแสดงโขนละคร ทั้งที่เป็นมนุษย์ ยักษ์ ลิง หรือใช้ในการอัญเชิญเทพเจ้า ฤๅษี เทวดา ครูอาจารย์เข้ามาในพิธีกรรมต่าง ๆ

³ มนตรี ตราโมท, คำบรรยาย วิชาดุริยางคศาสตร์ไทย,(กรุงเทพฯ : ศิลปสถานองการพิมพ์), หน้า30.

เพลงโหมโรง หมายถึง บทเพลงประเภทหนึ่ง ซึ่งถือเป็นเพลงอันดับแรกในการบรรเลง และถือให้เป็นเพลงบูชาครูไปในตัว นอกจากนี้เป็นการป่าวประกาศให้ผู้ฟังได้รับทราบว่าสถานที่นี้มีงาน

เพลงเถา หมายถึง เพลงเพลงเดียวกันที่มีอัตราลดหลั่นลงไปเป็นชั้น ๆ คืออัตราสามชั้น อัตราสองชั้น และอัตราชั้นเดียว นำมาบรรเลงติดต่อกันไปตามลำดับ หรือมีการบรรเลงที่เริ่มตั้งแต่อัตราสี่ชั้น อัตราสามชั้น อัตราสองชั้น อัตราชั้นเดียวลงไปจนถึงครึ่งชั้นก็มี นอกจากนี้ยังมีการบรรเลงอีกประเภทหนึ่ง ที่บรรเลงย้อนขึ้นไปจากอัตราชั้นเดียวไปหา อัตราสองชั้นและสามชั้น ที่เรียกเถาเช่นกัน วิธีนี้มักพบในเพลงเดี่ยวบางเพลง

เพลงเสภา หมายถึง เพลงประเภทหนึ่งซึ่งเกิดจากการเล่านิทานซึ่งเล่าเฉพาะในเวลากลางคืน และเกิดวิวัฒนาการกลายเป็นการขับเสภาในเวลากลางคืน จนมาถึงสมัยรัชกาลที่ 2 เห็นว่าการขับเสภาไม่น่ามีคนตรีรับทำให้ผู้ขับเกิดความเหน็ดเหนื่อยอย่างมาก ดังนั้นเพื่อให้ผู้ขับเสภาได้มีเวลาพัก จึงมีการนำวงปี่พาทย์เข้ามาบรรเลงรับเสภา เมื่อเกิดความนิยมฟังการบรรเลงปี่พาทย์มากขึ้น การขับเสภาจึงค่อย ๆ ลดความนิยมไป คงเหลือเพียงการร้องส่งให้ปี่พาทย์รับเท่านั้น โดยผู้บรรเลงต้องมีพลังกำลังอย่างสูงในการบรรเลง

เพลงตับ หมายถึง คือเพลงที่ใช้รับร้องหลาย ๆ เพลง รวมบรรเลงติดต่อกันไป เพลงตับนี้แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ ตับเรื่อง เป็นเพลงที่นำมาร้องและบรรเลงติดต่อกันไป โดยมีบทร้องเป็นเรื่องเดียวกันและดำเนินไปโดยลำดับ ส่วนทำนองจะเป็นคนละอัตราคนละประเภทกัน หรือลดหลั่นก็ไม่ถือว่าสำคัญ เช่น ตับนางลอย ตับนาคบาศ เป็นต้น ส่วนตับเพลง คือเพลงที่นำมาบรรเลงและบรรเลงติดต่อกันไปต้องเป็นทำนองเพลงที่อยู่ในอัตราเดียวกัน มีสำนวนที่ลดคล้อยกันติดต่อกันไปได้อย่างกลมกลืน และไม่คำนึงถึงบทร้องว่าต้องเป็นเพลงเดียวกันหรือไม่

เพลงเกร็ด หมายถึง เพลงที่มีได้เรียบเรียงเป็นชุดต่างๆ เพลงชนิดนี้มีไว้สำหรับบรรเลงในช่วงสั้น ๆ คือ บรรเลงเฉพาะเพลงหรือร้องเฉพาะบทร้องนั้น ๆ หรือนำเอาบางเพลงออกมาบรรเลงและขับร้องเป็นเอกเทศนั้น เราเรียกว่าเพลงเกร็ด

เพลงเดี่ยว หมายถึง เพลงประเภทหนึ่งซึ่งมีวิธีบรรเลงแตกต่างออกไป เป็นการบรรเลงซึ่งใช้เครื่องดนตรีแต่อย่างเดียว และมีเครื่องกำกับจังหวะและหน้าทับ การบรรเลงชนิดนี้มีจุดประสงค์เพื่ออวดทางดำเนินทำนองของเพลง อวดความแม่นยำและอวดฝีมือ ฉะนั้นการบรรเลงเดี่ยวจึงเป็นเพลงที่มีสำนวนลีลาเด่นและแปลกกว่าเพลงทั่วไป เช่น มีโอดพันหรือการบรรเลงโอดโผนตามสมควรแก่เครื่องดนตรีนั้น ๆ

เพลงเรื่อง เป็นเพลงประเภทหนึ่งซึ่งสันนิษฐานว่า มีมาแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา ลักษณะของเพลงเรื่อง คือการร้อยกรองเพลงต่าง ๆ เข้ามาบรรเลงกันอย่างมีระเบียบ⁴ นอกจากนี้ยังมีการกำหนดชื่อเพลงเหล่านั้นให้มีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของกลุ่มเพลง โดยใช้ชื่อเพลงในอันดับแรกของกลุ่มเพลงมาเป็นชื่อนำ หรือชื่อชุดเพลงเรื่องนั้น เช่น เพลงเรื่อง พระนคร ประกอบไปด้วย เพลงพระนคร ถ้ำไป และถอยหลังเข้าคลอง จุดประสงค์ของการแบ่งกลุ่มเพลงเช่นนี้ เพื่อสะดวกต่อการจดจำ

นอกจากนี้เพลงเรื่อง ยังแบ่งออกได้หลายประเภทด้วยกัน ซึ่งแต่ละประเภทก็มีรูปแบบและเอกลักษณ์เฉพาะในการบรรเลง เช่น เพลงเรื่องประเภทเพลงช้า จะต้องเริ่มด้วยเพลงช้า เพลงสองไม้ เพลงเร็ว และเพลงลา เช่น เพลงช้า เรื่องพระรามเดินดง เพลงเรื่องประเภท สองไม้ ซึ่งออกคล้ายเพลงเร็ว เช่น เพลงเรื่อง สีนวล เพลงเรื่อง ประเภทเพลงฉิ่ง เช่น เพลงเรื่อง ฉิ่งพระฉันท หรือเพลงที่ใช้เรียกตามกิริยาที่กระทำ เช่น เรื่องทำขวัญ (เวียนเทียน) นอกจากนี้ยังมีเพลงเรื่องที่ใช้ในงานอวมงคล เช่น เพลงเรื่องนางหงส์ หรือในส่วนของเพลงเรื่องประเภทเพลงเร็ว ซึ่งจัดเป็นเพลงที่มีความมีความพิเศษเช่นกัน เพลงเรื่องประเภทเพลงเร็ว เป็นเพลงในอัตราชั้นเดียว การบรรเลงจะต้องบรรเลงติดต่อกัน ไปโดยไม่มีการถอนหรือทอดแต่อย่างใด การบรรเลงเพลงเรื่องประเภทนี้ หากสามารถบรรเลงได้จนจบ เรียกได้ว่า ทน

การดำเนินทำนองของเพลงเรื่อง ประเภทเพลงเร็ว เป็นการดำเนินทำนองในอัตราจังหวะชั้นเดียวโดยตลอดจนจบเพลง และต้องลงด้วยเพลงลา มีอ้อมที่ปรากฏในเพลงเรื่องประเภทเพลงเร็ว ก็มีเอกลักษณ์ ควรค่าแก่การศึกษาและอนุรักษ์ไว้ เพลงเรื่อง ประเภทเพลงเร็วเพลงหนึ่งที่มีความน่าสนใจคือ เพลงเร็ว เรื่อง แจกมัดตีนหมู ซึ่งเป็นเพลงเร็วที่มีมากถึง 10 ท่อน ด้วยความที่มีจำนวนท่อนมากถึง 10 ท่อนนั้น ทำให้ทำนองในแต่ละท่อนมีลีลาที่แตกต่างกันออกไป และมักพบลูกโยนในทุก ๆ ท่อนด้วยเช่นกัน เมื่อเกิดความหลากหลายทางการดำเนินทำนองเช่นนี้ ทำให้ประโยชน์ของเพลงเร็ว เรื่อง แจกมัดตีนหมู ต่อผู้บรรเลงมีมากมายหลายประการด้วยกัน เช่น เป็นการฝึกความจำ ฝึกกำลังและความอดทนในการบรรเลง ที่สำคัญเพลงเร็ว เรื่อง แจกมัดตีนหมู ยังแฝงด้วยมืออ้อมที่ปรากฏในเพลงเดี่ยวต่าง ๆ มากมาย จนถึงกับมีการกล่าวว่า “ เพลงนี้ครูสอนเคยพูดไว้ว่า ก่อนต่อเพลงเดี่ยวต้องต่อเพลงแจกมัดตีนหมูเสียก่อน ”⁵

เพลงเร็ว เรื่องแจกมัดตีนหมู มีอยู่หลายทางด้วยกัน แต่ทางที่นำมาศึกษานี้ เป็นทางของหลวงชาญเชิงระนาด (เงิน ผลารักษ์) ซึ่งท่านเป็นนักดนตรีที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่งในสมัยรัชกาล

⁴ พิชิต ชัยเสรี, ดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 12, (กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองการพิมพ์, 2522), หน้า 75.

⁵ สัมภาษณ์ พิชิต ชัยเสรี, อาจารย์คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 6 กรกฎาคม 2542.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านได้ทำการถ่ายทอดไว้ให้กับ ครูพริ้ง ดนตรีรส และ ครูพริ้ง ได้ถ่ายทอดไว้ให้อาจารย์พิชิต ชัยเสรี อีกต่อหนึ่ง ซึ่งถือเป็นอีกทางหนึ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบทอดยิ่ง

ในส่วนของวงเครื่องสายไทยนั้น โดยทั่วไปเพลงที่ใช้บรรเลงโดยมากจะเป็นเพลงประเภทเพลงเถา เพลงตับ เพลงเกร็ด บทบาทและหน้าที่ของวงเครื่องสายไทยมักอยู่ในงานมงคล เป็นการบรรเลงเพื่อขับกล่อม หรือบรรเลงเพื่อฝึกฝนอวดฝีมือ ในส่วนของพิธีราชฎาก็มีการใช้วงเครื่องสายไทยบรรเลง เช่น งานแต่งงาน ในพิธีการสวมมงกุฎ รดน้ำควยพรบัวสาว ก็จะใช้เพลงที่เป็นตัวแทนความเป็นสิริมงคล เช่น เพลงมหาฤกษ์ มหาชัย เพลงนางนาค หรือดับวิวาท์พระสมุทร เป็นต้น นอกจากนี้ในพิธีกรรมทางศาสนา ที่มีพระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธี วงเครื่องสายก็มักบรรเลงรับพระหรือส่งพระ เพลงที่บรรเลงส่วนใหญ่จะเป็นเพลงเร็วที่มีจังหวะชั้นเดียว มีทำนองสั้น ๆ วนไปมา แต่โดยมากไม่ปรากฏว่ามีการบรรเลงเพลงเรื่อง ประเภทเพลงเร็ว ในวงเครื่องสายไทยเพื่อใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ

ในปัจจุบันนี้ มีการนำเพลงเรื่องเข้ามาเกี่ยวข้องกับการบรรเลงในวงเครื่องสายไทย โดยได้ถูกบรรจุไว้ในเกณฑ์มาตรฐานสาขาวิชาและวิชาชีพดนตรีไทยของทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งเริ่มศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมปลายไปจนถึงระดับอุดมศึกษา เพลงเรื่องที่ถูกบรรจุนั้น มีทั้งเพลงเรื่องประเภทเพลงช้า และเพลงเรื่อง ประเภทเพลงฉิ่ง นอกจากนี้เพลงเรื่องประเภทเพลงเร็ว ก็ยังสามารถนำมาทำเป็นเพลงสำหรับใช้ในการฝึกฝน และบรรเลงอวดฝีมือได้เช่นเดียวกับการบรรเลงในวงปี่พาทย์ แต่ต้องมีการประดิษฐ์ทางการบรรเลงให้เป็นทางบรรเลงในวงเครื่องสายไทยเสียก่อน ซึ่งการบรรเลงเพลงประเภทเพลงเร็ว มีข้อจำกัดในเรื่องของการแปลทำนอง เนื่องจากลักษณะทำนองหลักของเพลงเร็วจะมีกลอนบังคับทาง ซึ่งยากต่อการดำเนินทำนองในวงเครื่องสายไทย

นอกจากนี้ผู้บรรเลงในวงเครื่องสายไทย ยังต้องใช้ไหวพริบและปฏิภาณในการดำเนินทำนองตามเครื่องมือของคนที่ประดิษฐ์หรือดัดแต่งขึ้น เพื่อให้เกิดความกลมกลืนและความเหมาะสมในการบรรเลงแต่ทั้งนี้ทำนองหลักของเพลงต้องคงเดิมและไม่เปลี่ยนแปลงไป แต่วิชาการทางด้านนี้ ไม่เป็นที่สันทัดแก่ศิลปินทางด้านเครื่องสายไทยนัก ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวเป็นเหตุให้ผู้บรรเลงในวงเครื่องสายไทยไม่นิยมบรรเลงเพลงเรื่องประเภทเพลงเร็ว ยกเว้นเพลงเร็วที่จำต้องประกอบกับพิธีกรรมต่าง ๆ ก็มักจะเลือกใช้เพลงที่มีทำนองสั้น ๆ และง่ายต่อการประดิษฐ์ทาง

ด้วยสาเหตุที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นเหตุให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาการบรรเลงเพลงเร็วในวงเครื่องสายไทย : กรณีศึกษา เรื่องแขกมอญคันทน์หมู เพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่ผู้ที่สนใจจะทำการศึกษาและปฏิบัติ โดยสามารถนำเพลงเรื่อง ประเภทเพลงเร็ว มาบรรเลงได้อย่างถูกต้อง และเข้าใจการบรรเลงเพลงเรื่อง ประเภทเพลงเร็ว รวมทั้งคิดประดิษฐ์ทางดำเนินทำนองเพลง

เร็วในวงเครื่องสายไทยได้อย่างถูกวิธี ทั้งยังช่วยป้องกันการเสื่อมของเพลงเร็วซึ่งเป็นเพลงที่มีความสำคัญ ให้อีกทางหนึ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาบริบทต้นกำเนิด (Original Context) ของ การบรรเลงเพลงเร็วในวงเครื่องสายไทย : กรณีศึกษา เรื่อง แยกมัดตีนหมู
2. ศึกษาหลักการบรรเลงและการสอดทำนองในวงเครื่องสายไทย
3. ศึกษาและวิเคราะห์ทางห้องเพลงเร็ว เรื่อง แยกมัดตีนหมู ทางหลวงชาญเชิงระนาด (เงิน ผลารักษ์)
4. ศึกษาและวิเคราะห์การบรรเลงเพลงเร็วในวงเครื่องสายไทย : กรณีศึกษาเรื่อง แยกมัดตีนหมู

ขอบเขตการวิจัย

1.ศึกษาบริบทต้นกำเนิด (Original Context) ของการบรรเลงเพลงเร็วในวงเครื่องสายไทย : กรณีศึกษา เรื่อง แยกมัดตีนหมู

ผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาบริบทต้นกำเนิด การบรรเลงเพลงเร็วในวงเครื่องสายไทย : กรณีศึกษา เรื่อง แยกมัดตีนหมู โดยทำการจำแนกออกเป็นหัวข้อที่สำคัญ ดังนี้

1.1 ศึกษาประวัติ ความเป็นมาของวงเครื่องสายไทย โดยจำแนกหัวข้อ ดังนี้

- ประวัติ และการประสมวงเครื่องสายไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงปัจจุบัน
- บทบาทและโอกาสในการบรรเลงวงเครื่องสายไทย

1.2 ศึกษาบริบทต้นกำเนิดของ เพลงเร็ว เรื่อง แยกมัดตีนหมู โดยจำแนกออกเป็นหัวข้อ ดังนี้

- ประเภทและรูปแบบเพลงเร็ว
- ประวัติและที่มาของเพลงเร็ว เรื่อง แยกมัดตีนหมู ทางหลวงชาญเชิงระนาด

(เงิน ผลารักษ์)

2. ศึกษาหลักการบรรเลงและการสอดทำนองในวงเครื่องสายไทย

มุ่งศึกษาหลักการบรรเลงและการสอดทำนองในวงเครื่องสายไทย โดยจำแนกหัวข้อได้ดังนี้

2.1 ศึกษาหลักการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยในวงเครื่องสายไทย โดยศึกษาเฉพาะหลักการบรรเลงของ จะเข้ ซอด้วง และ ซออู้

2.2 ศึกษาหลักการสอดทำนองในวงเครื่องสายไทย โดยศึกษาเฉพาะหลักการสอดทำนองเฉพาะ จะเข้ ซอด้วง และซออู้

3. ศึกษาและวิเคราะห์ทางม้อง เพลงเร็ว เรื่อง แคมมัตตินหนู ทางของหลวงชาญชิงระนาด (เงิน ผลารักษ์)

ศึกษาและวิเคราะห์ ทางม้องวงใหญ่ เพลงเร็ว เรื่อง แคมมัตตินหนู ทางหลวงชาญชิงระนาด (เงิน ผลารักษ์) โดยแบ่งการศึกษาออกเป็นหัวข้อ ดังนี้

3.1 ถูคตกและบันไดเสียง

3.2 รูปแบบของทำนอง

3.3 กระสวนจังหวะของทำนอง

4. ศึกษาและวิเคราะห์การบรรเลงเพลงเร็วในวงเครื่องสายไทย : กรณีศึกษา เรื่องแคมมัตตินหนู ทางหลวงชาญชิงระนาด (เงิน ผลารักษ์)

ในการศึกษาและวิเคราะห์การบรรเลงเพลงเร็วในวงเครื่องสายไทย : กรณีศึกษา เรื่องแคมมัตตินหนู ทางหลวงชาญชิงระนาด (เงิน ผลารักษ์) ได้กำหนดเครื่องดนตรีที่ใช้ในการศึกษาซึ่งได้แก่ จะเข้ ซอด้วง และซออู้ โดยจำแนกหัวข้อ ดังนี้

4.1 วิเคราะห์การบรรเลงและการสอดทำนองในวงเครื่องสายไทย : กรณีศึกษา เรื่องแคมมัตตินหนูศึกษาเฉพาะ จะเข้ ซอด้วง และซออู้

4.2 ศึกษาปัญหาที่พบในการบรรเลงเพลงเร็วในวงเครื่องสายไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการดำเนินการวิจัย เป็นขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทต้นกำเนิด (Original Context) ของการบรรเลงเพลงเร็วในวงเครื่องสายไทย : กรณีศึกษา เรื่อง แคมมัตตินหนู

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาหลักการบรรเลงและการสอดทำนองในวงเครื่องสายไทย

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาและวิเคราะห์ทางนัยของเพลงเร็ว เรื่อง แยกมัดตีนหมู ทาง
หลวงชาญเชิงระนาด (เงิน ผลารักษ์)

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาและวิเคราะห์ การบรรเลงเพลงเร็วในวงเครื่องสายไทย : กรณีศึกษา
เรื่อง แยกมัดตีนหมู

ทั้งนี้เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาและวิเคราะห์การ
บรรเลงเพลงเร็ว ในวงเครื่องสายไทย : กรณีศึกษา เรื่อง แยกมัดตีนหมู โดยมีรายละเอียดและเนื้อ
หาเพื่อนำไปอภิปรายผลและสรุปเสนอแนะในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต่อไป

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทต้นกำเนิด (Original Context) ของการบรรเลงเพลงเร็วใน
วงเครื่องสายไทย : กรณีศึกษา เรื่อง แยกมัดตีนหมู

ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบรรเลงเพลงเร็วใน
วงเครื่องสายไทย : กรณีศึกษา เรื่องแยกมัดตีนหมู โดยจะทำการสัมภาษณ์คณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มี
ความรู้ ความสามารถ ดังนี้

1. อาจารย์พินิจ นายสุวรรณ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) ใน
ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการดนตรีไทย งานดนตรีไทย กองนันทนาการ สำนักสวัสดิการ
สังคม กรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ยังเป็นอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ ประจำวิทยาลัยภูมิพลสังคีต
มหาวิทยาลัยมหิดล ท่านเป็นผู้มีความรู้และความสามารถทางด้านเพลงเรื่อง โดยได้รับการถ่ายทอด
ไว้เป็นจำนวนมาก

2. อาจารย์จิรัส อัจฉรงค์ เป็นข้าราชการที่สถาบันนาฏดุริยางค์ กรมศิลปากร ท่าน
เป็นผู้ที่มีความชำนาญ และเชี่ยวชาญทางด้านเป่าพาทย์และเพลงไทยเป็นอย่างดี ถือได้ว่าท่านเป็น
บุคคลที่เสมือนคลังความรู้แห่งใหญ่ของกรมศิลปากร

3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี อาจารย์ประจำสาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย
ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับการถ่ายทอดด้าน
ดนตรีไทยจากครูสอน วงฆ้อง ครูพริ้ง คนตรีรส และครูมิ ทรัพย์เย็น เป็นต้น นอกจากนี้ท่านเป็นผู้ที่
มีความชำนาญทางด้านเพลงเรื่อง และเพลงต่าง ๆ ทั่วไปอย่างดี

นอกจากการสัมภาษณ์แล้วผู้วิจัยยังได้ทำการค้นคว้าจากเอกสารในห้องสมุดต่างๆ เช่น

1. สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. หอสมุดแห่งชาติ
3. หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์

4. ห้องสมุดศูนย์ตั้งคิดศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ
5. ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
6. ห้องสมุดวิทยาลัยนาฏศิลป์
7. ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตนฯ มหาวิทยาลัยมหิดล
8. ห้องสมุดศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คังหนังสือที่พบและเกี่ยวข้องต่อไปนี้

1. หนังสืออนามานุกรมศิลป์เพลงไทย ในรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
2. คำบรรยาย วิชาดุริยางคศาสตร์ไทย โดย อาจารย์มนตรี ตราโมท
3. เกณฑ์มาตรฐานสาขาวิชาและวิชาชีพดนตรีไทย โดย ทบวงมหาวิทยาลัย
4. งานวิทยานิพนธ์ เรื่อง เครื่องสายไทยสมัยรัตนโกสินทร์ โดยนิสิตสาขาวิชา

ดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ รุ่น 5

5. คำนานเครื่องมโหรีปี่พาทย์ โดย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
6. ดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 12 ณ เวทีลีลาศสวนอัมพร 22 ธันวาคม 2522
7. ดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 31 โดย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
8. พื้นฐานอารยธรรมไทย โดย จารุวรรณ ไวยรัตน์

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาหลักการบรรเลงและการสอดทำนองในวงเครื่องสายไทย

การศึกษาหลักการบรรเลงและการสอดทำนองในวงเครื่องสายไทยนั้น เป็นการศึกษานเฉพาะ ซอด้วง ซออู้ และจะเข้ โดยผู้วิจัยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ทางด้านเครื่องสายไทย โดยนำทางข้อในเพลงเร็ว เรื่องแขกมดดินหมู บางทำนองที่มีลักษณะเด่นมาเป็นกรณีศึกษาตัวอย่าง จากนั้นจึงนำทำนองที่ได้ทั้งหมดมาทำการสอบวัดโดยผู้เชี่ยวชาญอีกครั้งหนึ่ง ในการเก็บข้อมูลนี้ผู้วิจัยจะได้ทำการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญและทรงคุณวุฒิ ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูล

1. อาจารย์เบญจรงค์ ธนโกเสศ ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. 2541 ปัจจุบันท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านเครื่องสายไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร และชมรมดนตรีไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมถึงสถาบันการศึกษาอีกหลายแห่ง ท่านมีความสามารถอย่างยิ่งทางด้าน การบรรเลงเครื่องสาย โดยเฉพาะซอด้วง

2. อาจารย์เฉลิม ม่วงแพศรี ท่านเป็นศิษย์ของพระยาภูมิเสวิน และได้เรียนรู้ทางด้านเครื่องสายไทยโดยครบครัน เป็นอาจารย์ประจำ วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร อาจารย์พิเศษที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ทั้งยังสอนวิชาทักษะปฏิบัติ 7 ซึ่งเป็นวิชาปฏิบัติเดี่ยวทั้ง ซอด้วงและซออู้ ในคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีกด้วย

3. อาจารย์จำคม พรประสิทธิ์ เป็นอาจารย์ประจำที่ภาควิชาดุริยางคศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีความชำนาญทางด้านเครื่องสายไทยโดยเฉพาะจะเข้ ศึกษาดนตรีกับอาจารย์ฟุ้ง - อาจารย์อ๋อง บัวเยี่ยม อาจารย์ทองดี สุจริตกุล และอาจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน นอกจากนี้ยังเป็นกรรมการตัดสินการประกวดเครื่องสายไทยอีกด้วย

ผู้สอบัดข้อมูล

อาจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ท่านเป็นผู้มีความรู้ทางด้านเครื่องสายไทยอย่างยิ่ง ท่านเรียนจะเข้กับครูละเมียด จิตตเสวี และครูทองดี สุจริตกุล เรียนซอกับครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อ๋อง คุรุชชีวิน) และต่อเพลงกับอาจารย์ที่มีชื่อเสียงอีกมากมายหลายท่าน นอกจากนี้ท่านยังเป็นคณะกรรมการตัดสินการประกวดดนตรีไทย ประเภทเครื่องสายไทย ปัจจุบันท่านเป็นอาจารย์ประจำสาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาและวิเคราะห์ทาง้องเพลงเร็ว เรื่อง แคมัคคตินหมู ทางหลวงชาญเชิงระนาด (เงิน ผลารักษ์)

ในการศึกษาและวิเคราะห์ทำนองหลัก เพลงเร็ว เรื่อง แคมัคคตินหมู ทางหลวงชาญเชิงระนาด (เงิน ผลารักษ์) ผู้วิจัยจะทำการต่อเพลงเร็ว เรื่อง แคมัคคตินหมู ทางหลวงชาญเชิงระนาด (เงิน ผลารักษ์) กับ ผศ.พิชิต ชัยเสรี ซึ่งท่านได้รับการถ่ายทอดมาจากครูพรัง คนตรีรส อีกต่อหนึ่ง จากนั้นจึงทำการบันทึกโน้ตและศึกษาวิเคราะห์ในดัวบทเพลง โดยแบ่งหัวข้อการวิเคราะห์ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ถูกตกและบันไดเสียง
2. การวิเคราะห์รูปแบบทำนอง
3. การวิเคราะห์กระสวนจังหวะของทำนอง

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาและวิเคราะห์การบรรเลงเพลงเร็วในวงเครื่องสายไทย : กรณีศึกษา เรื่อง แขกมัดคันทนหมู ทางหลวงชาญเชิงระนาด (เงิน ผลารักษ์)

ในการศึกษาการบรรเลงเพลงเร็วในวงเครื่องสายไทย : กรณีศึกษา เรื่อง แขกมัดคันทนหมู ผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ทางม้องที่ได้รับการถ่ายทอดจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิชิต ชัยเสรี มาทำการศึกษาหาทางบรรเลงในวงเครื่องสายไทย เฉพาะเครื่องดนตรี ซึ่งได้แก่ ทางจะเข้ ทางซอด้วง และทางซออู้ โดยแยกทางบรรเลงของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น พร้อมกับเปรียบเทียบให้เห็นถึงการสอดทำนองของเครื่องดนตรีทั้ง 3 ชิ้น กับทางม้อง รวมทั้งทางม้องที่เป็นปัญหาต่อการสอดทำนองในวงเครื่องสายไทย โดยทำการศึกษาเฉพาะทำนองนั้น ๆ พร้อมทั้งยกตัวอย่างทางในวงเครื่องสายไทย เปรียบเทียบให้เห็นถึงการแก้ปัญหาที่พบในการบรรเลงเพลงเร็ว เรื่อง แขกมัดคันทนหมู

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบความสำคัญและความเป็นมาของเพลงเร็ว เรื่อง แขกมัดคันทนหมู
2. ทราบหลักในการบรรเลงเพลงเร็วในวงเครื่องสายไทย
3. ทราบหลักการสอดทำนองในการบรรเลงเพลงเร็ว ในวงเครื่องสายไทย : กรณีศึกษา เรื่อง แขกมัดคันทนหมู
4. เป็นการอนุรักษ์มรดกและภูมิปัญญาของ โบราณจารย์ทางดนตรีไทยไว้ให้คงอยู่